

BOSNA i HERCEGOVINA

Ekonomске slobode u Bosni i Hercegovini u 2014. godini

**Federalni zavod za programiranje razvoja
Sarajevo, mart 2014. godine**

Sadržaj

UVOD	3
MJERENJE EKONOMSKIH SLOBODA	5
Sloboda poslovanja.....	6
Sloboda trgovine	7
Fiskalna sloboda	7
Rashodi vladinog sektora.....	7
Monetarna sloboda	8
Sloboda investiranja.....	8
Finansijska sloboda.....	8
Prava vlasništva	9
Odsustvo korupcije.....	9
Sloboda rada i kretanja radne snage	10
BOSNA I HERCEGOVINA – INDEKS EKONOMSKIH SLOBODA 2014. GODINA	11
DESET EKONOMSKIH SLOBODA BOSNE I HERCEGOVINE	13
BOSNA I HERCEGOVINA I ZEMLJE OKRUŽENJA.....	17

UVOD

Ekonomska sloboda je stanje u kojem pojedinci mogu djelovati u maksimalnoj autonomiji i minimalnom ometanju u ostvarivanju boljeg života i većeg napretka. U ekonomski slobodnom društvu, svaki pojedinac upravlja rezultatima vlastitog rada i svojim inicijativama. Pojedinci imaju pravo da sami odlučuju gdje će živjeti i raditi. Oni imaju pravo na vlasništvo nad sredstvima rada i izbor kako s njima raspolagati. U takvom društvu, pojedinci mogu uspjeti ili ne uspjeti zavisno od svojih individualnih napora i sposobnosti, a institucije društva ne vrše diskriminaciju pojedinaca na osnovu rase, etničke pripadnosti, pola, klase, porodičnih veza, ili bilo kojih drugih faktora. Transparentnost i otvorenost neophodni su uslovi za donošenje odluka vladinog sektora kao i za proces rada.

Moć ekonomskog odlučivanja zasniva se na slobodnom i otvorenom tržišnom natjecanju. Rasprava o ekonomskim slobodama ima za cilj razmatranje odnosa između pojedinca i države pri čemu državne aktivnosti ili kontrole koje ometaju samostalnost pojedinaca ograničavaju ekonomske slobode.

U ekonomski slobodnom društvu, moć ekonomskog odlučivanja je široko rasprostranjena, a raspodjela sredstava za proizvodnju i potrošnju se temelji na bazi javnih tendera, tako da svaki pojedinac ili firma dobivaju istu šansu za uspjeh.

Ova tri temeljna načela slobode - osnaživanje pojedinca, nediskriminacija i otvorena konkurencija – su temelji za mjerenja i ocjene koji su predstavljeni u Indeksu ekonomskih sloboda.

Cilj ekonomske slobode nije nepostojanje državne prisile ili ograničenja, nego stvaranje i održavanje osjećaja slobode za sve. Kada pojedinci uživaju blagodati ekonomske slobode, oni imaju obavezu poštovati ekonomska prava i slobode drugih. Zadatak vladinog sektora je, između ostalog, da stvori osnovnu zaštitu od uništavanja prirode ili ugrožavanja pojedinca od nekog drugog, kao i da zaštiti prava vlasništva i ugovore od destruktivnih tendencija drugih.

Sveobuhvatna definicija ekonomske slobode treba obuhvatiti slobodu i pravo na proizvodnju, raspodjelu ili potrošnju dobara i usluga. Najviši oblik ekonomske slobode treba osigurati apsolutno pravo vlasništva, u potpunosti ostvariti slobodu protoka radne snage, kapitala i roba, i apsolutnu odsutnost prinude ili prisile ekonomskih sloboda. Drugim riječima, pojedinci u ekonomski slobodnom društvu imaju pravo da rade, proizvode, troše i ulažu na način kako žele, a da istovremeno njihova sloboda bude zaštićena i poštovana od strane države.

Mnogi politički teoretičari, takođe prihvataju da građani određenim dobrima (ekonomisti ih zovu „javna dobra“) mogu efikasnije biti opsluženi od strane vlade nego kroz privatna sredstva. Od posebnog interesa su one aktivnosti koje štite prava svojine, kao što je održavanje policijskih snaga, monetarna nadležnost koja održava čvrstu valutu i nepristrasno sudstvo koje podstiče izvršenje ugovora među strankama.

Kada vladin pritisak naraste iznad optimalnog nivoa, to počinje da nagriza slobode, a prva napadnuta sloboda je ekonomska sloboda. Kroz istoriju, vlade su uzrokovale brojne prepreke ekonomskim aktivnostima. Prisila ekonomskog izbora narušava i umanjuje proizvodnju, raspodjelu i potrošnju dobara i usluga (uključujući naravno i usluge radne snage). Uspostavljanje kontrole cijena je možda najjasniji primjer efekta državne prisile zbog dobro poznatog poremećaja ravnoteže ponude i tražnje.

MJERENJE EKONOMSKIH SLOBODA

Indeks ekonomske slobode¹ je mnogo više od skupa podataka dobivenih empirijskim proučavanjem, to je pažljiva teoretska analiza faktora koji najviše utiču na institucionalno okruženje ekonomskog razvoja. Iako postoje mnoge teorije o porijeklu i uzrocima ekonomskog razvoja, nalazi ove studije su jasni: ***zemlje sa najvećom ekonomskom slobodom imaju višu stopu ekonomskog rasta i znatno su prosperitetnije od zemalja sa manjom ekonomskom slobodom.***

Na osnovu niza varijabli vrši se procjena 10 ključnih sloboda:

- Sloboda poslovanja,
- Sloboda trgovine,
- Fiskalna sloboda,
- Rashodi vladinog sektora,
- Monetarna sloboda,
- Sloboda investiranja,
- Finansijska sloboda,
- Prava vlasništva,
- Odsustvo korupcije i
- Sloboda rada i radne snage.
-

Ocjene ekonomskih sloboda svrstane su u pet kategorija:

- represivna 0 – 49,9
- uglavnom neslobodna 50 – 59,9
- umjereno slobodna 60 – 69,9
- uglavnom slobodna 70 – 79,9
- slobodna 80 – 100

Krajnja ocjena ekonomskih sloboda jedne zemlje je jednostavan prosjek ocjena svih 10 pojedinačnih sloboda. Podaci korišteni u posljednjem istraživanju su za period koji obuhvata drugu polovinu 2012. i prvu polovinu 2013. godine. Napominjemo da su komponente za neke ocjene bazirane na informacijama iz ranijeg perioda.

Indeks ekonomskih sloboda je zasnovan na analizi 10 specifičnih komponenti ekonomskih sloboda. Svaka od 10 ekonomskih sloboda ocjenjuje se pomoću ljestvice od 0 do 100. Ukupan rezultat ekonomske slobode za svaku zemlju predstavlja prosjek 10 promatranih komponenti.

¹ THE HERITAGE FOUNDATION AND THE WALL STREET JOURNAL: "2014 INDEX OF ECONOMIC FREEDOM".

Uzimajući zajedno svih 10 ekonomskih sloboda, osigurava se sveobuhvatna, iako nesavršena slika ekonomskih sloboda, kako u pojedinim zemljama, tako i u globalnoj ekonomiji. Važno je istaći da još uvijek postoji jedan broj zemalja u svijetu za koje podaci o ekonomskim slobodama nisu dostupni. Kako se dostupnost podataka bude povećavala, nastavit će se poboljšavati ocjene kojima bi se osigurala što je moguće kompletnija slika ekonomskih sloboda u svijetu. Index ekonomskih sloboda nastoji da održi kvalitet, a ne samo kontinuitet u praćenju i ocjenjivanju. Prate se promjene do kojih se dođe u posmatranom periodu bilo da su to političke promjene, nasilni sukobi ili prirodne katastrofe koje jednu zemlju mogu da zadese, usklađuje se metodologija ocjena i takvi podaci ponovo upoređuju unazad do 1995. godine.

Kako bi se jasnije prezentirale, ekonomske slobode su grupirane u 4 kategorije:

- **Vladavina prava** (prava vlasništva, odsustvo korupcije)
- **Moć Vlade** (fiskalna sloboda, rashodi vladinog sektora)
- **Regulatorna efikasnost** (sloboda poslovanja, sloboda rada i radne snage, monetarna sloboda)
- **Otvorenost tržišta** (sloboda trgovine, sloboda investiranja, finansijska sloboda)

Sloboda poslovanja

Sloboda poslovanja predstavlja pravo pojedinca da posluje, osniva, i zatvara preduzeće bez smetnji države. Neka neopravdana ograničenja, regulatorna pravila, suvišni zakonski propisi predstavljaju najveće barijere vođenju slobodnih poduzetničkih aktivnosti.

Rigidni propisi u oblasti oporezivanja otežavaju poduzetnicima da stvaraju vrijednost. Mada mnogi propisi ometaju poslove, najvažniji su vezani za registraciju i izdavanje dozvola za rad novim kompanijama. U nekim zemljama, kao što su mnoge države SAD-a, procedure za sticanje odobrenja za rad su pojednostavljene elektronskim registracijskim obrascima uz minimalnu naknadu. U Hong Kongu, na primjer, sticanje dozvole za rad zahtijeva popunjavanje jednostavnih obrazaca, tako da proces formiranja firme može biti završen za nekoliko sati. Sa druge strane, u zemljama kao što su Indija i pojedine zemlje Južne Amerike, proces dobijanja dozvole za rad zahtijeva beskrajne puteve kroz vladine urede i može trajati godinu ili više.

Pa i onda kada se krene sa poslovanjem, državni propisi mogu olakšati ili otežati to poslovanje. Takođe, i propisi koji otežavaju i poskupljuju zatvaranje nekog biznisa, sprečavaju poduzetnike da, uopšte i počinju sa radom.

Sloboda trgovine

Sloboda trgovine odražava se kroz slobodan uvoz roba i usluga i mogućnost građana da se slobodno povezuju kao kupci i prodavci na međunarodnom tržištu. Trgovinske restrikcije mogu biti u obliku nameta na uvoz i izvoz (carina, porezi, akcize i slično), propisanih kvota ili otvorenih zabrana trgovine pojedinim robama. Stepem do kojeg država ometa slobodan tok međunarodne trgovine, direktno utiče na pojedince da realizuju svoje ekonomske ciljeve.

Carine direktno povećavaju cijene uvezene robe koje u krajnjem plaćaju potrošači, ali one također, narušavaju podsticanje domaće proizvodnje kroz tržišnu utakmicu, uzrokujući tako da se proizvodi roba sa nedostatkom komparativnih prednosti ili da se proizvodi roba čija je proizvodnja ekonomski neopravdana. Sve ovo ometa ekonomski rast. U mnogim slučajevima, ograničenja u trgovini, dovode proizvode napredne tehnologije van dometa lokalnih korisnika, ograničavajući njihov vlastiti razvoj.

Fiskalna sloboda

Fiskalna sloboda je sloboda pojedinaca i preduzeća da zadržava i kontroliše svoj prihod i imovinu u svoju vlastitu korist. Vlada može nametnuti fiskalna opterećenja stvarajući tako prihode za sebe, prvenstveno kroz oporezivanje, ali stope poreza moraju biti utvrđene sa mjerom i stimulativne. Što su veća porezna opterećenja manji su individualni prihodi pa je time i manji poticaj za novu poduzetničku aktivnost. Države nameću mnoge poreze, uključujući i one na plaće, promet, akcize, carine i dodanu vrijednost.

Rashodi vladinog sektora

Prekomjerni troškovi vlade su centralno pitanje u ekonomskim slobodama, kako u uslovima stvaranja prihoda (vidi fiskalna sloboda) tako i u uslovima rashoda. Prekomjerna javna potrošnja često se opravdava potrebom pružanja „javnih usluga“ jer takve usluge efikasnije pruža država nego tržište privatnim sredstvima. Postoji također opravdanje za ispravljanje tržišnih „grešaka“ kroz djelovanje vladinog sektora. Nažalost, ukoliko vlada ne obezbijedi tržišnu disciplinu, takva situacija vodi ka neefikasnosti, birokratizaciji i nižoj produktivnosti rada.

Prekomjerni državni apetiti za privatnim resursima odražavaju se i na ekonomsku slobodu i na ekonomski rast. Čak, ako ekonomija kojom upravlja država, u određenom periodu postiže brzi rast uz neopravdano velike javne rashode, smanjuje se ekonomska sloboda i može se stvoriti dugoročna šteta rastućem potencijalu zemlje.

Monetarna sloboda

Monetarna sloboda odražava se na stabilnu valutu i tržišno regulisanje cijena. Po pravilu su najstabilnije zemlje u monetarnom smislu, zemlje sa slobodom govora i demokratije. Slobodno društvo i slobodni ljudi trebaju stabilnu i pouzdanu valutu kao sredstvo razmjene, kao i primjerenu štednju. Bez monetarne slobode, teško je stvoriti dugoročni rast. Monetarne politike države uveliko kontrolišu vrijednost i stabilnost valute zemlje. Sa monetarnom politikom koja nastoji da održava stabilnost, građani se mogu osloniti na tržišne cijene za daleku budućnost. Lakše se kreiraju investicije, štednja i drugi dugoročni planovi jer pojedinci uživaju veću ekonomsku slobodu. Inflacija ne samo da smanjuje bogatstvo kao nevidljivi porez, već takođe narušava cijene, dislocira resurse, povećava troškove poslovanja i potkopava slobodno društvo.

Ne postoji jedinstvena opšteprihvaćena teorija prave monetarne institucije za slobodno društvo. Jedno vrijeme, zlatni standard, kao pokriće za domaću valutu, je uživao široku podršku, ali to nije dugo trajalo. Ono što karakteriše uglavnom sve monetarne sisteme danas, je podrška politici niske inflacije i nezavisnoj centralnoj banci. Postoji, takođe, rasprostranjeno mišljenje da prevelika kontrola cijena i neefikasnost tržišta vodi deficitu platnog bilansa zemlje.

Sloboda investiranja

Restrikcije u oblasti stranih investicija mogu ograničiti priliv i stimulisati odliv kapitala. Samo na slobodnom tržištu kapital će se ulagati tamo gdje je najpotrebniji i gdje je povrat uloženog novca najbrži. Državne aktivnosti koje usmjeravaju tok kapitala, vrše nametanje i uticaj na slobodu investitora i na slobodu pojedinaca kojima je kapital potreban. Što su nametanja i restrikcije u oblasti investicija u zemlji veće to je niži nivo poduzetničke aktivnosti i niža stopa ekonomskog rasta.

Finansijska sloboda

U savremenoj ekonomiji, sve zemlje obezbjeđuju određene vrste nadzora nad radom banaka i drugih finansijskih institucija. Ovaj nadzor služi ostvarenju dva glavna cilja: obezbjeđenje sigurnosti i stabilnosti finansijskog sistema i osiguranje da institucije koje nude finansijske usluge, poštujući zakonske norme, stiču povjerenje građana.

Prekomjerno uplitanje države u bankarski sektor, ograničava konkurenciju, ometa efikasnost poslovanja i povećava troškove finansiranja poduzetničke aktivnosti. U slobodnom bankarskom okruženju, tržište bi trebalo biti osnovni izvor zaštite građana zajedno sa institucijama kao što su neovisni revizori i mediji.

Razvijajući se, centralna uloga koju igraju banke se upotpunjuje drugim finansijskim uslugama koje nude alternativna sredstva za prikupljenje kapitala ili diverzifikaciju rizika.

Kao i u bankarskom sistemu pored osnovnih odredbi koje jačaju ugovorne obaveze i sprečavaju nezakonito poslovanje, povećana vladina intervencija u ovim područjima potkopava ekonomsku slobodu i ograničava sposobnost nebankarskih finansijskih institucija da doprinesu ekonomskom rastu. Ako vlada intervenira na tržištu dionica ona se suočava sa uplitanjem u određivanja cijena kapitala – najkritičnija funkcija tržišne ekonomije. Tržište vrijednosnih papira mjeri na kontinuiranoj osnovi očekivane profite i gubitke javnih kompanija. Ovo mjerenje je ključno u raspoređivanju izvora kapitala tamo gdje je najisplativije, najrentabilnije, a na taj način se zadovoljavaju najbitniji zahtjevi potrošača. Slično tome, državno vlasništvo ili intervencija u sektoru osiguranja, potkopava sposobnost osiguravajućih kuća da učine dostupnim ove usluge po cijenama koje su zasnovane na riziku i tržišnim uslovima.

Prava vlasništva

Sposobnost da se akumulira privatno vlasništvo je glavna motivirajuća snaga u tržišnoj ekonomiji. Sigurna prava vlasništva daju građanima samopouzdanje da poduzimaju aktivnosti, štede svoje prihode i prave dugoročne planove jer znaju da su njihovi prihodi i štednja zaštićeni od nezakonitih radnji (otuđenja ili krađe). Zaštita privatnog vlasništva zahtijeva efikasan i pošten sudski sistem koji je dostupan svima, ravnopravno i bez diskriminacije.

Odsustvo korupcije

Korupcija predstavlja zloupotrebu položaja od strane državnih službenika ili osoba koje obavljaju javne funkcije. Može se definisati kao nedostatak poštenja u sistemu, zbog čega pojedinci imaju mogućnost da ostvare ličnu korist na štetu drugih. Politička korupcija je tužan dio ljudske historije i manifestira se u mnogim oblicima kao što su ucjenjivanje, iznuđivanje, nepotizam, korištenje poznanstava, korištenje zaštite moćnih ljudi, krađe falsificiranjem zvaničnih podataka i (najčešće) sticanjem materijalne dobiti na nepošten način, putem kojih javni službenici krađu ili ostvaruju profit na nelegalan način iz javnih fondova.

Korupcija inficira sve dijelove ekonomije, osim u slučaju kada se tržištu dozvoli da razvija transparentne i efikasne politike. Smanjenje ili ograničavanje korupcije u jednom području, može kreirati neformalno tržište u drugom. Na primjer, zemlja sa visokim barijerama u trgovini može imati zakone koji štite domaću proizvodnju i sprječavaju uvoz stranih roba, ali ove barijere stvaraju mogućnosti za krijumčarenje i neformalno tržište za određene proizvode.

Sloboda rada i kretanja radne snage

Mogućnost pojedinaca da rade onoliko koliko oni žele i gdje god žele je ključna komponenta ove ekonomske slobode. Isto tako, mogućnost poslodavca da slobodno ugovara radnu snagu i da otpušta radnike kad oni nisu više potrebni je vitalni mehanizam za povećanje produktivnosti i održivi ekonomski rast. Glavni princip bilo kojeg tržišta je slobodna, dobrovoljna razmjena. Taj princip ima nekoliko komponenti kao što su dobrovoljni izbor i slobodna konkurencija. Tržište rada nije izuzetak.

Slobodno tržište je veoma efikasna institucija za kretanje i zapošljavanje radne snage, daje najbolje rezultate za društvo i radnike. Osim toga, državna intervencija stvara iste probleme na tržištu rada kao i na bilo kojim drugim segmentima ekonomskih sloboda. Vladini propisi mogu imati različite oblike, uključujući kontrole plaća, ograničenja zapošljavanja i otpuštanja, i ograničenja zdravstva i osiguranja. U mnogim zemljama, nevladina udruženja igraju važnu ulogu kod regulisanja slobode radne snage i zavisno od njihovog djelovanja mogu doprinjeti većoj slobodi na tržištu rada. Uglavnom, danas se može reći, što je veći stepen slobode radne snage, niža je stopa nezaposlenosti u ekonomiji.

BOSNA I HERCEGOVINA – INDEKS EKONOMSKIH SLOBODA 2014. GODINA

Rezultat ekonomskih sloboda za Bosnu i Hercegovinu je 58,4 što ekonomiju zemlje postavlja na 101 mjesto najslobodnijih prema indeksu 2014 godine. Ukupni rezultat je porastao za 1,1 poen u odnosu na prošlu godinu što je odraz poboljšanja slobode investiranja, slobode poslovanja i blagog napretka u odustvu korupcije. Bosna i Hercegovina je na 38. mjestu od 43 zemlje u Europskoj regiji , a njen rezultat je ispod globalnog i regionalnog prosjeka.

Bosna i Hercegovina je prvi put rangirana prema indeksu 1998. godine. Nakon 17 godina, njen rezultat ekonomske slobode je napredovao za oko 29 bodova, što predstavlja drugo najbolje poboljšanje bilo koje zemlje. Uz napredak u svih 10 ekonomskih sloboda, Bosna i Hercegovina je postigla ogroman napredak u uklanjanju ekonomski represivne politike.

Ipak, ekonomija Bosne i Hercegovine se i dalje smatra "uglavnom neslobodnom". Dublje institucionalne reforme, posebno u vezi sa iskorjenjivanjem korupcije i osiguravanja nezavisnosti pravosuđa i dalje predstavljaju ključne probleme za daljnje unapređenje ekonomskih sloboda i poboljšanje ekonomskog rasta.

Makroekonomski indikatori BiH i indeks ekonomskih sloboda 2014.

Stanovništvo:	3,9 miliona
GDP(PPP)²:	31,9 milijarde \$
Rast:	- 0,7%
5 – godišnji složeni godišnji rast :	0,8 %
GDP po glavi stanovnika:	8.216 \$
Nezaposlenost:	28,0 %
Inflacija:	2,0 %
Direktne strane investicije (priliv):	632,9 miliona \$
Svjetski rang:	101
Regionalni rang (Evropa):	38 od 43
Ocjena:	58,4
Kategorija:	Uglavnom neslobodna

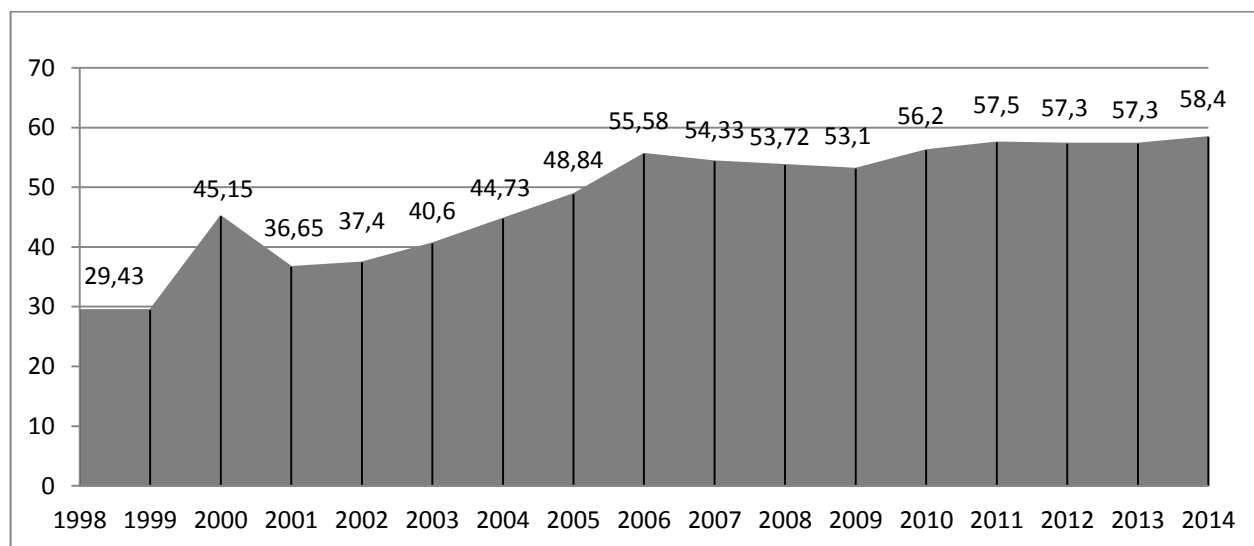
² PPP (purchasing power parity) - paritet kupovne moći

Indeks ekonomskih sloboda po oblastima za Bosnu i Hercegovinu

DESET EKONOMSKIH SLOBODA

R.br.	Oblasti	Ocjena	Prosjeak svijet
1.	Sloboda poslovanja	55,5	64,6
2.	Sloboda trgovine	86,9	74,8
3.	Fiskalna sloboda	82,9	77,6
4.	Rashodi vladinog sektora	27,4	62,5
5.	Monetarna sloboda	80,1	73,9
6.	Sloboda investiranja	75,0	54,9
7.	Finansijska sloboda	60,0	48,7
8.	Prava vlasništva	20,0	42,6
9.	Odsustvo korupcije	33,9	39,3
10.	Sloboda rada i radne snage	62,4	61,7

Kretanje indeksa ekonomskih sloboda BiH 1998. - 2014. godine

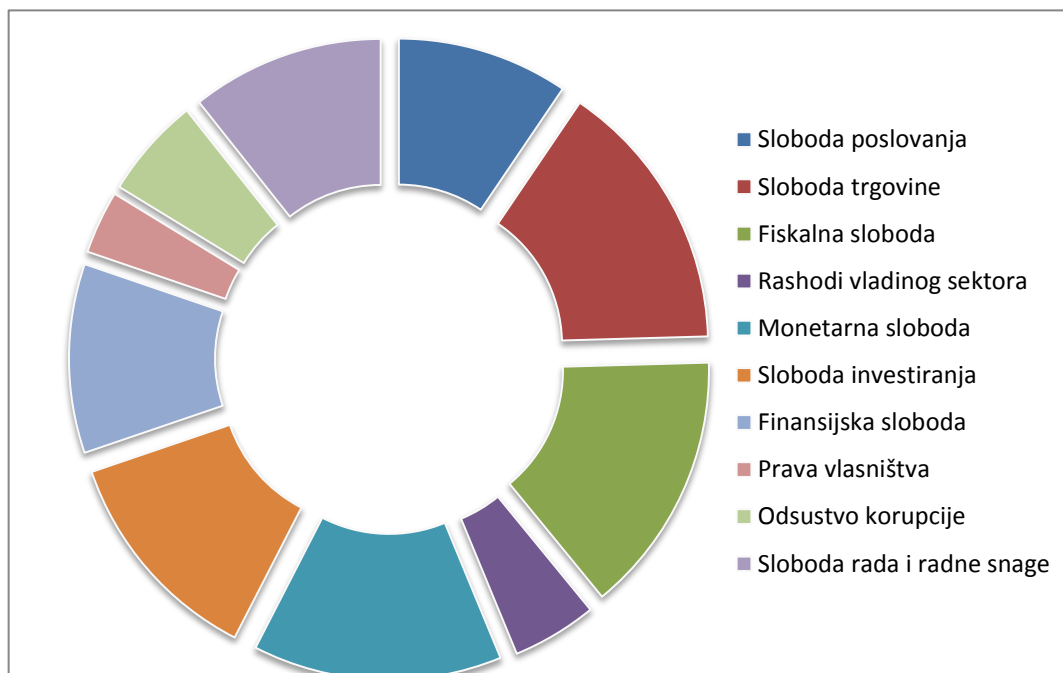
Index ekonomskih sloboda Bosne i Hercegovine za 2014. godinu iznosi 58,4, što BiH rangira na 101. mjesto u svijetu. Ukupna ocjena je nešto bolja nego prošle godine.

Nakon nekoliko godina snažnog rasta, stanje u ekonomiji Bosne i Hercegovine izrazito se pogoršalo, djelimično zbog globalne ekonomske krize, a općenito zbog sporog napretka na polju ekonomskih sloboda i nedostatka strukturalnih reformi. Veliki broj kompanija je ostao pod kontrolom države i privatizacija je u zastoju.

Javna potrošnja je neefikasna i visoka, prava vlasništva i dalje nedovoljno zaštićena, a rasprostranjena korupcija obeshrabruje poduzetničku aktivnost. Vladavina prava je slaba, a lokalni sudovi su podložni značajnim političkim uticajima. Nametljiva administracija i skupe procedure registracije odraz su ranijeg centralističkog socijalističkog sistema. Nerigistrirana ekonomija i dalje je prilično visoka. Poduzetnički ambijent se malo poboljšao, ali je to poboljšanje minimalno i nedovoljno.

Dejtonskim sporazumom 1995. godine završen je raspad bivše Jugoslavije, a BiH je nastavila put kao samostalna država. U okviru njene slabe centralne vlade uspostavljena su dva entiteta: Republika Srpska i Federacija BiH. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju Europskoj uniji koji je Bosna i Hercegovina potpisala u junu 2008. godine, približava je članstvu u EU. Odlukom EU, građani Bosne i Hercegovine od 15. decembra 2010. godine mogu da ulaze bez viza u zemlje članice Šengenskog sporazuma. U maju 2010. godine Bosna i Hercegovina je dobila Akcioni plan za članstvo u NATO savez u kojem se navode koraci potrebni za članstvo koje je neophodno preduzeti u narednom periodu.

DESET EKONOMSKIH SLOBODA BOSNE I HERCEGOVINE

Sloboda poslovanja - 55,5 (+1,2)

Iako je zabilježen napredak u posljednjih nekoliko godina, poslovni ambijent još uvijek ometaju nepotrebna ograničenja u zakonskim propisima koja ne doprinose zaštiti malih i srednjih preduzeća i doprinose neefikasnosti privatnih investicija potrebnih za brži ekonomski rast.

Proces pokretanja poslovanja i sticanja odobrenja za rad i dalje je otežan administrativnim preprekama. Potrebno je 11 postupaka i gotovo 40 dana za osnivanje preduzeća. Postupak za dobivanje potrebnih dozvola košta više od 10 puta od BDP-a po glavi stanovnika i traje više od 100 dana. Poslije nekoliko godina značajnog ekonomskog rasta, stanje privrede BiH se pogoršalo, djelomično zbog globalne ekonomske krize ali i zbog spore tranzicije ka regulatornoj efikasnosti i otvorenoj tržišnoj ekonomiji.

Sloboda trgovine – 86,9 (+0,5)

Prosječna carinska stopa Bosne i Hercegovine je 1,8 posto. BiH ima slobodne trgovinske ugovore sa mnogim zemljama u regiji. Uvozna i izvozna ograničenja, netransparentni propisi, dodatne uvozne carine na poljoprivredne proizvode, te mnoge druge granične takse povećavaju trošak trgovine. Provedba prava intelektualnog vlasništva i dalje ostaje problem. Carine na 11.000 proizvoda iz EU su ukinute, a zemlja nastoji da se pridruži Svjetskoj trgovinskoj organizaciji.

Fiskalna sloboda – 82,9 (-0,3)

Porezna politika u Bosni i Hercegovini se razlikuje zavisno od entiteta. Stopa poreza na dohodak i stopa poreza na dobit su 10 posto u oba entiteta. Porez na dodanu vrijednost (PDV) je na nivou države, a porez na promet nekretnina i porez na imovinu na nivou entiteta. U posljednjoj godini, udio poreznih prihoda kao procenat BDP-a iznosio je 38,9 posto.

Rashodi vladinog sektora - 27,4 (+0,5)

U posljednjoj godini, ukupni državni rashodi, uključujući državnu potrošnju iznose oko polovine bruto domaćeg proizvoda, što za posljedicu ima hronične deficite budžeta i rast javnog duga. Iako su rashodi Vlade opali na 49,2 %, javni dug i dalje iznosi ispod 45 % BDP-a.

Monetarna sloboda – 80,1 (+1,1)

Zbog strogog režima currency-board-a, inflacija u BiH je na relativno niskom nivou.

Sloboda investiranja – 75,0 (+5,0)

Zakonski i regulatorni sistem može biti veoma težak za strane investitore. Zakon u BiH daje stranim investitorima ista prava kao domaćim investitorima. Ne postoje restrikcije na investicije osim u oblasti vojske i medija, gdje je strana kontrola ograničena na 49 posto. Pravo na transfer i povrat dobiti i doznaka je zagarantovan. Strani investitori i dalje se suočavaju s ozbiljnim preprekama, uključujući i

složen pravni i regulatorni okvir, netransparentne procedure poslovanja, te slabo pravosuđe. Brojna državna i općinska administracija stvara netransparentni birokratski sistem i pogoduje korupciji. Privatizacija preduzeća u državnom vlasništvu zaostaje za drugim zemljama u regiji. Postoji nekoliko ograničenja na kapitalne transakcije i devizne račune. Zakon zabranjuje eksproprijaciju i nacionalizaciju imovine, osim pod posebnim okolnostima i uz obaveznu naknadu.

Finansijska sloboda – 60,0 (bez promjene)

Bankarski sektor je i dalje stabilan, ali se povećao nivo nenaplativih kredita. Od 29 banaka koje posluju u zemlji, 19 njih u stranom vlasništvu, čine preko 85 posto ukupne aktive. U finansijskom sektoru provedeno je mnogo više reformi u odnosu na bilo koje druge sektore privrede Bosne i Hercegovine. Većina banaka je privatizovana (više od 80 posto bankarskog kapitala). Postoji jednostavan pristup kapitalu i širok spektar usluga. U toku ekonomske krize kreditna aktivnost privatnom sektoru je značajno opala. Prisutnost banaka sa inostranim vlasništvom je velika, i na njih otpada više od 90 posto ukupne aktive banaka. Veliki rizici izvršenja ugovora i povrata kredita, te siromašno pravno okruženje i dalje su smetnja dugoročnom kreditiranju. Centralna banka je pokušala da ujedini organe za finansijsku kontrolu na nivou države,

ali ovaj proces ide veoma sporo. Tržište kapitala i dalje je nerazvijeno. Ne postoje ograničenja plaćanja i transfera povezanih sa međunarodnim tekućim i kapitalnim transakcijama.

Prava vlasništva – 20,0 (bez promjene)

Registar vlasništva je u velikoj mjeri nepouzdan. Sudski sistem ne pokriva adekvatno trgovinske aktivnosti. Učinjeni su napor na ažuriranju zakona o katastru nekretnina, poništenju prethodnih proturječnih zakona i razvoja novih entitetskih registara.

Sudske odluke se teško provode, ugovori su gotovo neprovodivi, a i provedba zakona zaštite intelektualnog vlasništva je neadekvatna.

Odsustvo korupcije – 33,9 (+1,9)

U najvišem dosadašnjem slučaju korupcije visokog profila od proglašenja nezavisnosti 1992 godine, uhapšen je predsjednik Federacije BiH i 18 drugih zvaničnika u aprilu 2013 godine i optuženi su za uzimanje mita u zamjenu za davanje pomilovanja osuđenim kriminalcima. Kompleksan sistem vlasti sam sebe koči i sprečava reforme.

Smatra se da je korupcija široko rasprostranjena u Bosni i Hercegovini. Prema Transparency International's Corruption Perceptions Index za 2013. godinu, Bosna i Hercegovina zauzima 72. mjesto od 175. posmatranih zemalja. Korupcija i dalje prevladava u

mnogim političkim i privrednim institucijama, a prisutan je i politički uticaj na sudstvo. Procesi registracije poslovanja, dobijanja dozvola i inspeksijsko – kontrolne radnje nadležnih organa su djelomično podložni korupciji.

Sloboda rada i radne snage – 62,4 (+1,2)

Tržište rada i dalje je neučinkovito, s propisima o radnim odnosima ne

pridonosi produktivnosti i rastu zaposlenosti. Tržište radne snage djeluje u okviru relativno nefleksibilne zakonske regulative koja negativno utiče na zapošljavanje. Kruti i zastarjeli sistem utvrđivanja plaća i kolektivnih ugovora sprječava stvaranje novih radnih mjesta i mobilnost radnika. Stopa nezaposlenosti, pogotovo među mladim, je jedna od najvećih u regiji.

BOSNA I HERCEGOVINA I ZEMLJE OKRUŽENJA

U indeksu 2014, svaka svjetska regija je nastavila biti predstavljena u prvih 20 najslobodnijih ekonomija sa najmanje jednom zemljom. Polovina vodećih ekonomija su u Europi, predvođene sa Švajcarskom i Danskom. Danska ekonomija je na 10. mjestu, ispred SAD-a, Irska je sa prošlogodišnjeg 11. mjesta pretekla Dansku po ovogodišnjem indeksu najslobodnijih zemalja svijeta. Njemačka i Švedska su zamijenile Makao i Kipar u "top 20" zemalja. Top 6 zemalja su većinom iz Azijsko-pacifičke regije, gdje je Švicarska i dalje sa svjetskim liderima Hong Kongom, Singapurom, Australijom i Novim Zelandom, dok je Kanada kao predstavnica Sjeverne Amerike ove godine ušla u kategoriju vodećih slobodnih ekonomija. Kanada i U.S. predstavljaju Sjevernu Ameriku. Druge regije su predstavljene sa po jednom zemljom: Čile (Južna i Centralna Amerika/Karipska regija), Mauricijus (Sub-saharska Afrika) i Bahrein (Bliski istok).

Šest ekonomija – Hong Kong, Singapur, Australija, Švajcarska, Novi Zeland i Kanada su potpuno slobodne ekonomije prema indeksu 2014., pri čemu je svaka dostigla ocjenu iznad 80. Hong Kong je bio na poziciji svjetske najslobodnije ekonomije punih 20 godina.

U indeksu 2014., broj "uglavnom slobodnih" ekonomija se smanjio na 28 ekonomija. Neke zemlje koje su ušle u kategoriju uglavnom slobodnih zemalja u prošlogodišnjem indexu 2013 su Gruzija, Ujedinjeni Arapski Emirati, Češka Republika, Bocvana, Norveška, Jordan, Južna Koreja i Bahami, no neke od njih su se ove godine vratile u kategoriju „umjereno slobodnih“ poput Jordana i Bahama koje su prošle godine prvi put dostigle status "uglavnom slobodne" ekonomije.

Kod šezdesetak zemalja registrovan je nazadak u ekonomskim slobodama u 2014. Indexu, a kod pet nisu zabilježene nikakve promjene krajnje ocjene. Irska i USA su se popele za nekoliko mjesta i ove godine zauzimaju 9. i 12. mjesto. Generalno gledano, u ovogodišnjem indexu ekonomskih sloboda, fiskalna sloboda pokazuje jedno od najvećih poboljšanja sa prosječnom svjetskom ocjenom 77,6. Sloboda trgovine u svjetskom prosjeku, također bilježi visoke ocjene, a kategorija ekonomske slobode koja se najviše poboljšala u 2014. je sloboda investiranja. Prosječna globalna ocjena u ovoj kategoriji se povećala sa 51,7 na 54,9. Zemlje kontinuirano prepoznavaju koristi potpunog integrisanja u globalna ekonomska tržišta, pri čemu su privlačenje stranih investicija, te domaće investicije od izuzetne važnosti za ekonomski rast.

Pad ekonomskih sloboda je zabilježen u kategoriji i zaštite prava vlasništva, te u kategoriji odsustva korupcije i fiskalne slobode.

Prema ovogodišnjem indeksu ekonomskih sloboda, Bosna i Hercegovina zauzima 101. mjesto i u odnosu na prošlu godinu se popela za dva mjesta. Najveća promjena u BiH je

zabilježena u slobodi investiranja i odsustvu korupcije dok je negativna razlika u ocjenama zabilježena u fiskalnoj slobodi.

Što se tiče regionalnog ranga, Bosna i Hercegovina je zadržala 38. mjesto od 43 rangirane zemalja u evropskom regionu, i krajnja ocjena BiH ostaje ispod globalnog i regionalnog prosjeka.

Kao i prethodne godine, Makedonija je postigla najbolje rezultate od zemalja bivše Jugoslavije. Ocjena 68,6 rangira Makedoniju na 43. mjesto najslobodnijih ekonomija. Ova ocjena je za 0,4 boda viša u odnosu na prošlu godinu, što je rezultat poboljšanja u oblasti odsustva korupcije, rashoda vladinog sektora, slobode poslovanja i slobode trgovine. Od 43 zemlje evropske regije, Makedonija je rangirana na 20. mjesto, a ukupan rezultat je iznad svjetskog i regionalnog prosjeka.

Makedonija je prvi put ocjenjena u Indeksu 2002 godine, i rezultat njene ekonomske slobode je od tada napredovao gotovo 11 poena. Prelazak Makedonije na otvoreniji i fleksibilniji ekonomski sistem je olakšan značajnim mjerama restrukturiranja, koje su bile prilično sveobuhvatne. Rezultat je poboljšán u devet od 10 ekonomskih sloboda uključujući fiskalnu slobodu, slobodu poslovanja, slobodu rada i radne snage, slobodu trgovine i slobodu investiranja. Nekad smatrana "uglavnom neslobodna " ekonomija, Makedonija se pridružila redovima "umjereno slobodnih " u 2007. godini te postigla svoj najbolji rezultat ekonomskih sloboda ikada u indeksu 2014. godine.

Bankarski sektor Makedonije je prebrodio globalnu finansijsku krizu relativno dobro, te je uspostavljena monetarna stabilnost. Sistemska slabost i dalje postoji u zaštiti prava vlasništva i provođenju mjera za borbu protiv korupcije. Pravosudni sistem je i dalje slab, podriven dugotrajnom korupcijom i podložan političkim utjecajima.

Slovenija je prema zadnjem Indeksu zabilježila višu ocjenu u odnosu na prošlu godinu. Njen rezultat je povećán za 1,0 bod tako da je sada sa ukupnom ocjenom 62,7 rangirana na 74. mjesto. Ocjena za fiskalnu slobodu je smanjena, ali je u slobodi poslovanja, slobodi rada i radne snage i slobodi od korupcije zabilježila mnogo bolje ocjene u odnosu na prošlu godinu. Slovenija je rangirana na 34. mjestu od 43 zemlje Evrope, i ukupni rezultat je iznad svjetskog prosjeka.

Slovenija je prvi put ocjenjena prema ovom Indeksu 1996. godine i njen rezultat ekonomske slobode je napredovao od tada za 12,3 poena, što je najbolje poboljšanje među naprednim ekonomijama. Ukupni rezultat je porastao u sedam od 10 ekonomskih sloboda, uključujući slobodu investiranja, slobodu trgovine, prava vlasništva i odsustva korupcije. Ovi značajni uspjesi su, međutim, djelomično anuliran nadoknađeni pogoršanjima u upravljanju javnim finansijama i finansijskom slobodom.

Uprkos nekim neuspjesima, slovenska ekonomija je u velikoj mjeri ocjenjena kao "umjereno slobodna". Dalji rast ekonomskih sloboda u Sloveniji zahtjeva jačanje upravljanja javnim finansijama, kao i provođenje dubljih institucionalnih reformi kako bi se unaprijedila vladavina prava. Pravosudni sistem ostaje i dalje neefikasan i osjetljiv na političko uplitanje, a korupcija i dalje predstavlja razlog za zabrinutost.

Hrvatska sa rezultatom 60,4 rangirana je na 87. mjesto po ekonomskim slobodama prema Indeksu 2014. Njena ukupna ocjena je za 0,9 bodova niža od prošlogodišnje, sa značajnim pogoršanjima u 6 od 10 oblasti sloboda, posebno u dijelu fiskalne slobode i rashoda vladinog sektora. Pogoršanja su zabilježena u skoro svim slobodama, osim u slobodi investiranja i odsustvu korupcije. Krajnja ocjena Hrvatske je i dalje ispod evropskog prosjeka.

Tokom 20 godina historije ovog indeksa, rezultat ekonomske slobode u Hrvatskoj je poboljšan za 12,4 boda, sa značajnim poboljšanjima u slobodi investiranja, slobodi trgovine i finansijskoj slobodi. Ova poboljšanja, zajedno sa većom regulatornom efikasnošću vođenom poboljšanjima u slobodi poslovanja i monetarnoj slobodi, omogućili su Hrvatskoj da se postepeno, tokom dvije decenije sa nivoa „represivne ekonomije“ popne do nivoa " umjereno slobodne".

U dijelu vladavine prava, situacija u Hrvatskoj se pogoršala i podriva je značajno prisustvo korupcije. Dublje sistemske reforme za jačanje nezavisnosti pravosuđa su neophodne kako bi se osigurao kontinuiran napredak zemlje ka većoj ekonomskoj slobodi.

Prema Indeksu 2014., Srbija je sa ocjenom 59,4 rangirana na 95. mjesto. Njena ocjena je bolja za 0,8 bodova u odnosu na prošlu godinu sa poboljšanjima u slobodi investiranja, monetarnoj slobodi i u odsustvu korupcije, dok su ocjene za rashode vladinog sektora, fiskalnu slobodu, slobodu poslovanja i slobodu trgovine lošije. Srbija je rangirana na 37. mjesto od 43 zemlje u evropskoj regiji, a njena ukupna ocjena je ispod svjetskog i regionalnog prosjeka.

Ekonomske slobode se u Srbiji prvi put ocjenjuju u Indeksu 2009. godine, a rezultat je od tada poboljšan za 2,8 poena. Četiri od 10 ekonomskih sloboda, uključujući slobodu investiranja, slobodu poslovanja i monetarnu slobodu su značajno napredovale. Sloboda investiranja je zabilježila najviša poboljšanja od 35 poena. Ovaj je napredak, međutim, djelomično anuliran pogoršanjem fiskalne slobode i rashodima vladinog sektora.

U indeksu 2014. godine, Srbija je postigla svoj najveći rezultat ekonomskih sloboda ikada. Unatoč značajnom napretku u nekoliko područja, i dalje zaostaje u efikasnosti vladavine prava. Implementacija dublje institucionalne reforme je i dalje neophodna.

Crna Gora je u Indeksu 2014. rangirana na 68. mjesto sa ocjenom 63,6. Rezultat je bolji u odnosu na prošlu godinu sa značajnim napretkom u slobodi poslovanja i slobodi investiranja. Crna Gora je na 31. mjestu od 43 zemlje evropske regije i njena krajnja ocjena je iznad svjetskog prosjeka.

Crna Gora se prvi put ocjenjuje u Indeksu 2009. godine od kada se rezultat ekonomskih sloboda poboljšao za više od 5 bodova. Šest od 10 ekonomskih sloboda, uključujući i slobodu investiranja, slobodu rada i radne slobode, slobodu poslovanja i odsustvo korupcije su poboljšani, a sama sloboda investiranja je viša za 25 bodova. Dostižući svoj najviši ukupni rezultat ikad, Crna Gora je i dalje " umjereno slobodna ".

Međutim, ekonomska sloboda je još uvijek ograničavajuća zbog nedostatka institucionalne predanosti jače zaštite vlasničkih prava i učinkovite borbe protiv korupcije. Sudski sustav ostaje neefikasan i ranjiv na politička uplitanja.

Od ostalih zemalja iz okruženja Austrija je na 24. mjestu sa ukupnom ocjenom 72,4, Mađarska na 51. mjestu sa ukupnom ocjenom 67,0, Rumunija je na 62. mjestu (ocjena 65,5), Albanija je na 54. mjestu sa ukupnom ocjenom 66,9. Bugarska je na 61. mjestu sa ukupnom ocjenom 65,7. Italija je na 86. mjestu, a Grčka na 119. mjestu.

KARTA EKONOMSKIH SLOBODA 2014 – po jačini indeksa

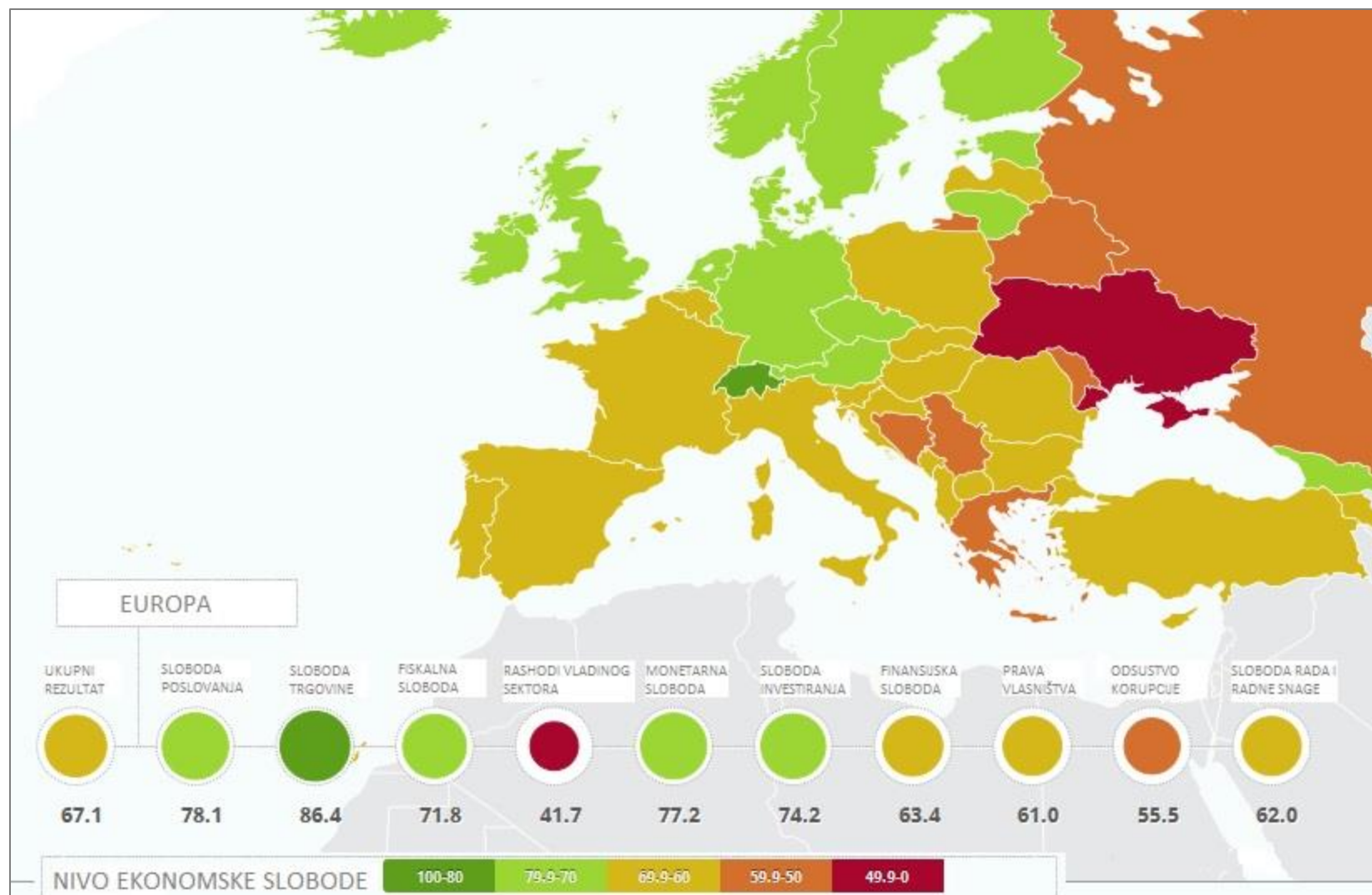

Tabela 1.

OCJENE EKONOMSKIH SLOBODA PO GODINAMA

- ZEMLJE U OKRUŽENJU-

Zemlja	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Albanija	49,7	53,8	54,8	53,9	53,4	53,6	56,6	56,8	56,8	58,5	57,8	60,3	61,4	62,4	63,7	66,0	64,0	65,1	65,2	66,9
Austrija	70,0	68,9	65,2	65,4	64,0	68,4	68,1	67,4	67,6	67,6	68,8	71,1	71,6	71,4	71,2	71,6	71,9	70,3	71,8	82,0
Bosna i Hercegovina	-	-	-	29,4	29,4	45,1	36,6	37,4	40,6	44,7	48,8	55,6	54,4	53,9	53,1	56,2	57,5	57,3	57,3	58,4
Bugarska	50,0	48,6	47,6	45,7	46,2	47,3	51,9	57,1	57,0	59,2	62,3	64,1	62,7	63,7	64,6	62,3	64,9	64,7	65,0	65,7
Crna Gora	-	-	-	-	-	-	-	46,6	43,5	-	-	-	-	-	58,2	63,6	62,5	62,5	62,6	63,6
Grčka	61,2	60,5	59,6	60,6	61,0	61,0	63,4	59,1	58,8	59,1	59,0	60,1	58,7	60,6	60,8	62,7	60,3	55,4	55,4	55,7
Hrvatska	-	48,0	46,7	51,7	53,1	53,6	50,7	51,1	53,3	53,1	51,9	53,6	53,4	54,1	55,1	59,2	61,1	60,9	61,3	60,4
Italija	61,2	60,8	58,1	59,1	61,6	61,9	63,0	63,6	64,3	64,2	64,9	62,0	63,8	62,6	61,4	62,7	60,3	58,8	60,6	60,9
Mađarska	55,2	56,8	55,3	56,9	59,6	64,4	65,6	64,5	63,0	62,7	63,5	65,0	64,8	67,6	66,8	66,1	66,6	67,1	67,3	67,0
Makedonija	-	-	-	-	-	-	-	58,0	60,1	56,8	56,1	59,2	60,6	61,1	61,2	65,7	66,0	68,5	68,2	68,6
Rumunija	42,9	46,2	50,8	54,4	50,1	52,1	50,0	48,7	50,6	50,0	52,1	58,2	61,2	61,7	63,2	64,2	64,7	64,4	65,1	65,5
Slovenija	-	50,4	55,6	60,7	61,3	58,3	61,8	57,8	57,7	59,2	59,6	61,9	59,6	60,2	62,9	64,7	64,6	62,9	61,7	62,7

Tabela 2.

OCJENE EKONOMSKIH SLOBODA PO OBLASTIMA ZA 2014. GODINU

- ZEMLJE U OKRUŽENJU-

Zemlja	Sloboda poslovanja	Sloboda trgovine	Fiskalna sloboda	Rashodi vladinog sektora	Monetarna sloboda	Sloboda investiranja	Finansijska sloboda	Prava vlasništva	Odsustvo korupcije	Sloboda rada i rad. snage	Ukupno
Albanija	78.1	87.5	92.7	75.6	80.0	75.0	70.0	30.0	30.4	49.7	66.9
Austrija	94.6	86.4	64.2	62.6	80.5	85.0	90.0	90.0	87.7	79.2	82.0
Bosna i Hercegovina	55.5	86.9	82.9	27.4	80.1	75.0	60.0	20.0	33.9	62.4	58.4
Bugarska	73.5	87.8	91.2	64.5	79.6	55.0	60.0	30.0	35.2	80.2	65.7
Crna Gora	77.6	83.1	92.5	42.6	78.6	65.0	50.0	40.0	37.8	68.6	63.6
Grčka	75.8	82.8	65.9	19.2	76.3	60.0	50.0	40.0	33.2	53.9	55.7
Hrvatska	61.4	87.4	69.4	45.8	79.2	80.0	60.0	40.0	41.1	39.4	60.4
Italija	75.5	87.8	55.5	25.6	78.9	85.0	60.0	50.0	38.5	52.5	60.9
Mađarska	79.3	87.8	81.1	26.8	75.6	75.0	70.0	60.0	48.6	65.7	67.0
Makedonija	81.0	85.9	91.4	70.7	83.5	60.0	60.0	35.0	39.6	78.8	68.6
Rumunija	71.0	87.8	87.0	59.2	77.1	80.0	50.0	40.0	37.7	65.2	65.5
Slovenija	85.4	87.8	58.9	22.6	80.3	70.0	50.0	60.0	61.0	51.0	62.7
Srbija	59.3	77.0	83.1	38.6	66.9	75.0	50.0	40.0	34.0	70.1	59.4

Tabela 3.

STATISTIČKI PODACI O ZEMLJAMA IZ OKRUŽENJA BOSNE I HERCEGOVINE ZA 2014. GODINU

Zemlja	Stanovništvo (u mil.)	GDP u mlrd USD (PPP)	Rast GDP u %	5 – godišnji rast GDP u %	GDP per capita u USD	Nezaposlenost %	Inflacija %	Strane investicije FDI (mil.)	Javni dug (% GDP-a)	Rashodi Vlade (% GDP-a)
Albanija	3.2	26.1	1.3	3.7	8 052	15.0	2.0	957.0	60.6	28.5
Austrija	8.5	359.0	0.8	0.6	42 409	4.4	2.6	6 315.1	73.7	50.5
Bosna i Hercegovina	3.9	31.9	-0.7	0.8	8 216	28.0	2.0	632.9	44.3	49.2
Bugarska	7.3	103.8	0.8	0.7	14 312	12.4	2.4	1 899.4	18.5	34.4
Crna Gora	0.6	7.3	0.0	1.3	11 800	19.1	3.6	609.5	51.1	43.8
Grčka	11.3	276.9	-6.4	-4.4	24 505	24.2	1.0	2 944.9	158.5	51.9
Hrvatska	4.4	78.4	-2.0	-1.9	17 810	15.0	3.4	1 250.6	56.3	42.5
Italija	60.8	1 832.9	-2.4	-1.4	30 136	10.6	3.3	9 624.9	127.0	49.8
Mađarska	10.0	195.6	-1.7	-1.0	19 638	11.0	5.7	13 469.0	79.0	49.4
Makedonija	2.1	21.9	-0.3	1.9	10 579	31.3	3.3	134.6	33.3	31.3
Rumunija	21.3	273.4	0.3	0.3	12 808	7.0	3.3	2 242.1	37.0	36.9
Slovenija	2.1	58.0	-2.3	-1.1	28 195	9.0	2.6	144.8	52.6	50.8
Srbija	7.6	78.7	-1.8	0.2	10 405	23.1	7.3	650.4	63.7	45.2